

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Antolič

Strankarska disciplina političnih strank v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Antolič

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Krašovec

Somentor: doc. dr. Tomaž Deželan

Strankarska disciplina političnih strank v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

*Za strokovno pomoč in usmeritve pri izdelavi diplomskega dela se iskreno
zahvaljujem*

izr. prof. dr. Alenki Krašovec in doc. dr. Tomažu Deželanu.

Staršema se zahvaljujem za moralno in finančno podporo v času študija.

STRANKARSKA DISCIPLINA POLITIČNIH STRANK V SLOVENIJI

Slovenija je z osamosvojitvijo in ustavo iz leta 1991 postala parlamentarna demokracija, kjer je parlamentarno odločanje s strani izvoljenih predstavnikov v parlamentu ena izmed pomembnih in ključnih aktivnosti pri oblikovanju zakonov. Parlamentarizem je sistem vladanja, v katerem parlament nosi najpomembnejšo vlogo, saj je nosilec zakonodajne veje oblasti. Slovenski parlament sestavljata Državni zbor in Državni svet.

Zakoni so v kontinentalnih pravnih sistemih, kamor spada tudi Slovenija, najpomembnejši splošni pravni akti, ki v pravni državi urejajo pravice in dolžnosti pravnih subjektov, če te niso urejene že v ustavi. Oblikovno in vsebinsko so zakoni podrejeni ustavi, a hkrati nadrejeni vsem drugim pravnim aktom v državi. V strankarski demokraciji se odvija boj med političnimi strankami, kar pa ima zagotovo vpliv med drugim tudi na glasovalno obnašanje poslancev, na katerega smo se osredotočili v diplomskem delu. V teoretičnem smislu smo analizirali strankarsko disciplino in merili glasovalno obnašanje poslancev pri izbranih zakonih v Državnem zboru Republike Slovenije v času njene osme vlade, ki je imela mandat od leta 2004 do 2008.

Ključne besede: demokracija, politične stranke, strankarska disciplina, strankarska kohezija, glasovalno obnašanje.

PARTY DISCIPLINE IN THE SLOVENIAN NATIONAL ASSEMBLY

In 1991 Slovenia gained independence and adopted its Constitution to become a parliamentary democracy in which the decision making process of the elected representatives in the Parliament plays an important part in drafting legislation. Parliamentarism is in fact a system of governance under which the Parliament occupies a major role as the legislative branch of power. Slovenian Parliament consists of National Assembly and National Council.

In continental legal systems, as the one applied also in Slovenia, the bills passed in the Parliament are considered as the most important general legal acts which reinforce the rule of law by regulating the rights and obligations of legal entities, unless otherwise provided in the Constitution. Formal and substantively are laws subordinate to the constitution but at the same time they are superior to all other legal acts in the state. A multi-party democracy is characterised by constant competition between major political parties, undeniably influencing also the voting behaviour of MPs which was the main focus of the present thesis. It analyses the party discipline from a theoretical point of view and measures the voting behaviour of MPs in the cases of several Acts introduced by the National Assembly of the Republic of Slovenia during its eight legislative term 2004-2008.

Key words: democracy, political parties, party discipline, party cohesion, voting behaviour.

KAZALO

1 UVOD	6
1. 1 OPREDELITEV PODROČJA IN ORIS PROBLEMA	6
1. 2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA	7
1. 3 HIPOTEZI.....	7
1. 4 UPORABLJENA METODOLOGIJA	7
1. 5 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	8
2 TEORETIČNO-POJMOVNA UMEŠTITEV POLITIČNE STRANKE IN PARLAMENTA	8
3 TEORETIČNO-POJMOVNA UMEŠTITEV STRANKARSKE DISCIPLINE.....	13
3. 1 STRANKARSKA USKLAJENOST V PARLAMENTARNEM KONTEKSTU.....	14
3. 2 OSEBNI RAZLOGI POSLANCEV ZA STRANKARSKO USKLAJENOST.....	17
3. 3 STOPNJE STRANKARSKE USKLAJENOSTI	18
3. 4 STRANKARSKA USKLAJENOST V ODNOSU DO VLADE.....	20
4 STRANKARSKA DISCIPLINA PARLAMENTARNIH STRANK V SLOVENIJI	21
4. 1 ANALIZA GLASOVANJ POSLANCEV DRŽAVNEGA ZBORA REPUBLIKE SLOVENIJE O IZBRANIH ZAKONIH V MANDATNEM OBDOBJU 2004–2008.....	21
4. 2 OCENE IZBRANIH POSLANCEV O STRANKARSKI USKLAJENOSTI V DRŽAVNEM ZBORU REPUBLIKE SLOVENIJE.....	29
5 SKLEP	34
6 LITERATURA.....	36
7 PRILOGE.....	40
PRILOGA A: RAZNOLIKOST OPREDELJEVANJA POJMA "POLITIČNA STRANKA"	40
PRILOGA B: VPRAŠANJA ZA INTERVJUVANCE	41

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN ORIS PROBLEMA

Parlamentarno odločanje oziroma glasovanje v parlamentih je ena izmed glavnih aktivnosti v demokraciji, saj glasovi določajo zakonodajne izide (Gabel in Hix 2007, 4), zato se nam zdi pomembno, da se na to področje usmerja veliko pozornosti. Glasovalno složnost poslancev tako razumemo pod besedno zvezo strankarska disciplina, lojalnost. V kolikor poslanci pri glasovanju niso složni, se to interpretira kot posledica pomanjkanja strankarske discipline oz. nizka strankarska disciplina.

Strankarska disciplina je v osnovi bila mišljena kot dejstvo, da so parlamentarni deli upoštevali odločitve centralnih delov strank, ki so oblikovali politike strank. Višina stopnje strankarske discipline je bila premosorazmerna z višino moči centralnih delov strank. Dandanes pa lahko ločimo tradicionalno in današnjo strankarsko disciplino. Razlika se kaže predvsem v obsegu, saj je tradicionalna bila skoraj vseobsegajoča, v današnjem času pa stranke nemalokrat celo pisno opredelijo področja, v okviru katerih strankarska disciplina s strani poslancev sploh ni pričakovana (Krašovec 2000, 111). Ko pa se pojavijo tematike, ki so najpomembnejše, družbeno konfliktno in zadevajo temeljne usmeritve strank, pa se usklajenost poslancev pri glasovanju pravzaprav kar pričakuje, saj imajo politične stranke že v svojih programih določene usmeritve, ki jih združujejo.

Potrebno je omeniti, da je strankarska kohezija – usklajenost "bottom up" – fenomen in odraža vzorce soglasnega, skladnega vedenja, ki izhaja iz medsebojnega sodelovanja med posameznimi poslanci oziroma politiki. Strankarska disciplina – usklajenost – pa je "top down" fenomen in je rezultat strateške igre s strani stranke, ki svoje člane kaznuje ali pa nagrajuje v skladu z internimi pravili stranke glede političnega odločanja (Giannetti in Laver 2007, 2).

Stopnje strankarske kohezije so pomembne za pridobivanje bistvenih informacij o tem, kako parlamenti delujejo in kako sodelujejo z izvršilno oblastjo. Brez kohezivnih in usklajenih strank je preživetje vlade v parlamentarnih sistemih ogroženo, saj se izvršilna in zakonodajna moč zlivata skupaj v eno, medtem ko je v predsedniških sistemih zakonodajna veja oblasti manj pomembna (Owens 2003, 2).

1. 2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplomskega dela je teoretična predstavitev strankarske usklajenosti¹, analiza njenih stopenj in značilnosti ter preučitev glasovalnega obnašanja izbranih poslancev Državnega zbora Republike Slovenije. Preverjali bomo strankarsko usklajenost poslancev v slovenskem parlamentu, kjer se bomo osredotočili na časovno obdobje med leti 2004 in 2008, ko je bila na oblasti osma vlada Republike Slovenije. Pri svojem merjenju strankarske usklajenosti v slovenskih parlamentarnih strankah se bomo ravnali po metodi, ki predstavlja izbor statistično zadostnega števila glasovanj o pomembnejših vprašanjih oziroma vprašanjih, ki so najbolj razvnela tako poslance kot tudi javnost. Ravno v takšnih primerih naj bi najbolj odsevala prava strankarska disciplina.

1. 3 HIPOTEZI

Hipotezi, ki ju bomo preverjali tekom diplomske naloge in ju na podlagi ugotovitev naše raziskave poskušali potrditi ali ovreči, sta:

H₁: Med poslanci Državnega zbora Republike Slovenije vlada relativno visoka stopnja strankarske usklajenosti pri glasovanju glede pomembnejših zakonov.

H₂: Poslanci v koaliciji so bolj glasovalno usklajeni v primerjavi s poslanci opozicijskih strank.

1. 4 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Metode in tehnike, ki jih bomo uporabili v diplomski nalogi, so:

- Analiziranje relevantne znanstvene in strokovne literature ter ostalih formalnih dokumentov nam bo pomagalo razumeti teoretične pojme in morebitno povezavo med njimi.
- Analiziranje zapisov poslanskih glasovanj v Državnem zboru Republike Slovenije, katere hrani Državni zbor Republike Slovenije na njihovi spletni

¹ S pojmom usklajenost zajemamo oba vidika (strankarsko disciplino in strankarsko kohezijo) in bo od tukaj naprej uporabljan v tekstu ta termin, razen, ko bomo želeli eksplicitno izpostaviti enega od obeh vidikov.

strani. Pridobljene podatke bomo obdelali z metodo nabora tematsko relevantnih glasovanj, ki so jih izpostavili predstavniki političnih strank.

- Družboslovni intervju – opravili bomo intervjuje s predstavniki poslanskih skupin Državnega zbora Republike Slovenije.

1. 5 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomska naloga je v grobem razdeljena na dva sklopa, teoretičnega in empiričnega. Prvi del je sestavljen iz treh področij. Uvodoma teoretično umesti politične stranke in parlament. Nadalje se dotaknemo teoretične analize strankarske discipline, njenih determinant in poti, ki vodijo do nje. Sledi strankarska disciplina v parlamentarnem kontekstu, kjer opisujemo temeljne dejavnike, ki vplivajo na odločitve poslancev pri odločanju v parlamentih, osebne razloge poslancev za strankarsko disciplino, stopnje strankarske discipline in kako se jih meri. V zadnjem delu tretjega poglavja teoretičnega dela se posvetimo strankarski disciplini v odnosu do vlade.

Empirični del je sestavljen iz dveh poglavij. Prvo je namenjeno analizi glasovanj poslancev Državnega zbora Republike Slovenije o izbranih zakonih v mandatnem obdobju 2004 – 2008. Drugi del pa je posvečen subjektivnim ocenam izbranih poslancev o stopnji strankarske usklajenosti v Državnem zboru Republike Slovenije, ki smo jih dobili s pomočjo intervjujev.

V zaključnem poglavju sledi sklep.

2 TEORETIČNO-POJMOVNA UMESTITEV POLITIČNE STRANKE IN PARLAMENTA

Definiranje in preučevanje politične stranke in funkcij, ki naj bi si jih lastila, je težka naloga (White 2006, 6; Faas 2003, 841). V politologiji ni enotne definicije pojma politične stranke, pravzaprav so zgodovinsko in kulturno pogojene (Fink Hafner 2001, 11).

Mnogi avtorji, znanstveniki, politiki in ideologije si niso enotni pri definiranju politične stranke, kar smo predstavili v tabeli pod Prilogo A.

Katz (2006) omenja politično stranko v teoriji demokracije kot moderno formalno organizacijo, ki promovira kandidate (za ministrstva, urade oziroma določeno dolžnost ali odgovornost) pod skupnimi identifikacijskimi karakteristikami. Politične stranke kreirajo demokracijo, moderna demokracija pa je zaščitena v povezavi s političnimi strankami (Schattschneider v Katz 2006, 34) .

Katz in Mair (v Mair 1994, 4) sta stranke razdelila na različne elemente oziroma oblike, ki so medsebojno v interakciji: **javni deli strank** zajemajo strankarske organizacije v vladi in parlamentu, **stranke na terenu** vključujejo člane, organizirane v teritorialnih organizacijah, in **centralni deli strank**, pod katere razumemo ožje in najožje organe strank, ki v tradicionalnem modelu množičnih strank organizirajo in ponavadi predstavljajo stranke na terenu.

Frank J. Sorauf (v White 2006, 8) pa je politične stranke opisal kot "tridelni sistem interakcij":

- 1) politična stranka kot *organizacija*,
- 2) politična stranka kot *podpirana večina*,
- 3) politična stranka kot *pomembno in ugledno telo*.

Članstvo v stranki gre razumeti kot formalno vlogo posameznika, ki je pooblaščen za upoštevanje določenih obveznosti in privilegijev. Privilegiji članstva vključujejo sodelovanje pri aktivnostih stranke. Narava članstva je odvisna od družbenega konteksta. Na grobo lahko ločimo tri oblike članstva v politični stranki: individualno, dodatno in kolektivno (Heidar 2006, 301–302).

Parlament je kot predstavniško in zakonodajno telo srčika vsake sodobne demokratično urejene države. Je namreč (praviloma) edini državni organ, ki ga ljudstvo neposredno postavlja oziroma oblikuje, zaradi česar se v njem zrcalijo interesi in pogledi ljudstva kot suvereni. Parlament je, vsaj v parlamentarnem sistemu, najpomembnejša in ponekod tudi edina vez med državljani in državno

oblastjo. Sodobni parlament je neločljivo povezan z idejo konstitucionalizma in s tem v zvezi z nastankom in razvojem sodobnih ustav² (Grad 2002, 119).

Temeljna funkcija parlamentov je predstavništvo. Izvoljeni poslanci tako predstavljajo interese ljudstva in delujejo v njegovem imenu (Krašovec 2000, 82).

Zajc (2000) omenja osem sklopov funkcij, ki jih imajo sodobni parlamenti: ustvarjanje legitimnosti, predstavljanje družbenih interesov, racionalizacija in razreševanje interesnih konfliktov, zakonodajna funkcija, nadzor nad vlado in njeno politično in administrativno dejavnostjo, rekrutacija in socializacija oziroma oblikovanje nacionalne (evro)elite, informacijska, vzgojna in mobilizacija funkcija ter funkcija sprejemanja in kontrole državnega proračuna.

Parlament je prizorišče, kjer se izražajo vsa družbena nasprotja in kjer naj bi se racionalno razreševala nesoglasja v obliki družbeno čimbolj sprejemljivih odločitev. Logična posledica je tako politična konfliktnost. V novih ustanovah in političnih okoliščinah se je prava politična konfliktnost šele začela oblikovati s formacijo Državnega zbora, kar pa je pogosto oviralo graditev le-tega kot sodobnega parlamenta. Vnos in strukturiranje politične konfliktnosti znotraj Državnega zbora pritegne največjo pozornost javnosti, saj gre praviloma za javno delovanje, ki državljanom ponuja vključenost v parlamentarno areno ter posledično na polje političnega (Deželan in drugi 2009).

Večina teoretikov opozarja, da so posredniki interakcije med vlado in javnostjo:

- ◆ država kot najmočnejši dejavnik vpliva,
- ◆ politične stranke,
- ◆ interesne skupine in
- ◆ parlament (Vreg 2000, 77).

Vnos političnega konflikta ter izpostavljenost javnosti pa vzpostavlja svojevrsten paradoks, saj pogosta personalizacija nasprotij s strani poslancev v javnosti ustvarja vtis pretirane prepirljivosti in neurejenosti, kar se odraža na ugledu parlamenta.

² Ravno ustava je najvišji pravni in politični dokument, ki zagotavlja v sistemu državne oblasti ustrezno mesto parlamentu in ga varuje pred posegi drugih državnih organov, ki imajo večjo dejansko oblast, kot jo ima lahko parlament. Takšen položaj parlamenta pa je po sodobnih pogledih ključnega pomena za presojo, ali je nek politični sistem demokratičen (Grad 2002, 119).

Raziskovanje parlamentarne kohezije je v tovrstnih okoliščinah še toliko bolj pomembno, saj vzorci političnega konflikta znotraj parlamentarne arene neposredno vplivajo na demokratično legitimnost sistema (Deželan in drugi 2009).

Položaj poslancev v parlamentu je povezan s položajem parlamenta, zlasti z njegovo avtonomijo, kajti položaj poslancev se je razvijal hkrati z osamosvajanjem parlamenta v razmerju do izvršilne oblasti. Za položaj sodobnih poslancev je značilno načelo enakopravnosti, ki omogoča enak položaj vseh poslancev, tako glede njihovih pravic kot tudi dolžnosti in se šteje za temelj delovanja predstavniškega telesa (Grad 2002, 139–140). Poslanci so predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršnakoli navodila (Vilfan in drugi 1995). Poslanca gre tako razumeti kot agenta družbenih interesov, ki naj bi bil pri izražanju svoje volje neokrnjen, svoboden in neodvisen (Deželan in drugi 2009).

Poleg političnih strank obstajajo tudi drugi nosilci parcialnih interesov, ki skušajo vplivati na odločitev poslanca in posledično po parlamentarni poti uveljaviti svoje lastne interese. Degenerativno naravo vplivanja na odločitev poslanca skušata odpraviti že ustava in poslovnik Državnega zbora, ki s profesionalizacijo poslanskega mandata ter opredeljenimi pravicami in dolžnostmi skušata ustvariti pogoje za čimbolj neodvisno odločanje poslanca (Deželan in drugi 2009).

Po pridobitvi mandata je treba ločiti postavitve na funkcijo in začetek izvrševanja funkcije. Poslanec pridobi poslanski mandat z uradno ugotovljenim izidom volitev, kar je pravna podlaga za pridobitev poslanskega mandata.³ Z razvojem sodobnega parlamentarizma so se razvijale in spreminjale tudi vrste poslanskih mandatov. Poslanci so sčasoma namesto imperativnega mandata⁴ pridobili svobodni mandat⁵ ter obvezo, da predstavljajo celotno ljudstvo in delujejo v njegovo korist. To pomeni,

³ Vendar s tem še ni možno izvrševati mandata, saj je za to potrebno še posebno dejanje, s katerim je poslanski mandat potrjen: pravico in dolžnost državnega zbora, da sam verificira poslanske mandate, določa že ustava, ki pa poslancu, ki ni zadovoljen z odločitvijo državnega zbora, daje tudi pravico do pritožbe zoper odločitev državnega zbora na ustavno sodišče (Grad 2002, 140).

⁴ V imperativnih oz. vezanih mandatih so poslanci od svojih volivcev dobivali navodila, kako delovati in glasovati v parlamentu in so tudi bili za izpolnjevanje teh navodil volivcem odgovorni. Če izvoljeni predstavniki niso upoštevali navodil, so jih imeli volivci možnost odpoklicati in v parlament izvoliti druge poslance (Krašovec 2000).

⁵ V svobodnih mandatih so poslanci dobili možnost odmika od obveznega upoštevanja navodil ozkih delov družb, ki so jih izvolili. Poslanci so postali pri svojem delovanju in odločanju v parlamentu prepuščeni svoji neodvisni presoji delovanja v imenu in korist vseh volivcev (Krašovec 2000).

da pri delovanju v parlamentu niso bili več dolžni upoštevati navodil, ki so jim jih dali deli družb, ki so jih izvolili. Poleg tega jih volivci (ali njihovi predstavniki) pred iztekom poslanskega mandata niso mogli odpoklicati s položaja poslanca. Zaradi prevladujoče vloge strank so poslanci in kandidati za poslance postali odvisni od njih (Krašovec 2000, 85).

To pa pomeni, da so poslanci, če želijo obdržati nujno potrebno podporo organizacij, od katerih je odvisna možnost njihove ponovne izvolitve, zavezani k upoštevanju pričakovanega delovanja v parlamentu in določeni stopnji strankarske discipline.

V nasprotnem primeru jim lahko politične stranke ne podelijo ponovnega mandata strank za nastop na volitvah. Mandati strank tako omejujejo neodvisno delovanje poslancev, s čimer si stranke oz. tisti deli strank, ki igrajo najpomembnejšo vlogo v procesih selekcije kandidatov za volitve, zagotavljajo prevlado nad njimi (Krašovec 2000, 86).

Gabel in Hix (2007) trdita, da naj bi v teoriji poslanec deloval kot neodvisen individuum in se odločal na osnovi svojega vrednostnega sistema, saj vrednostno indiferentnega poslanca ni in kot tak tudi ne more obstajati.

Njegova neodvisnost je tako pogojena z dvema temeljnima elementoma:

- ◆ z vrednostno – moralno močjo poslanca in
- ◆ z institucionalno ureditvijo, ki omogoča moralno udejstvovanje poslanca v smeri obče družbene koristi (Deželan in drugi 2009).

Poslance lahko razdelimo po štirih stopnjah glede na njihovo odvisnost od matičnih političnih strank:

- 1) poslanci začetniki, ki so šele na začetku svojih poslanskih karier in posedujejo najvišjo mero odvisnosti od politične stranke;
- 2) poslanci, ki v poslanski skupini in parlamentu opravljajo pomembnejše funkcije ter pogosto predstavljajo stališče stranke v javnosti, posledično pa imajo zaradi tega tudi višji domet medijske prepoznavnosti, manjšo odvisnost od stranke in večjo verjetnost ponovne kandidature;
- 3) poslanci, ki so ugledni člani strank in so minimalno odvisni od politične stranke ter so prepoznavni in cenjeni tudi zunaj strankarske aktivnosti;

- 4) poslanci, ki uživajo popolno neodvisnost od stranke in v njej opravljajo najpomembnejše funkcije in tudi sprejemajo najpomembnejše odločitve (Kranjc 1993, 86–87).

3 TEORETIČNO-POJMOVNA UMESTITEV STRANKARSKE DISCIPLINE

Zakonodajno obnašanje oziroma glasovanje, ki je najbolj izrazito in se zlahka spremlja, je poglavitno za predstavništvo in odgovornost v demokracijah (Gabel in Hix 2007). Ideologija in strankarske razlike tvorijo splošen vzorec glasovalnega obnašanja poslancev (Crowe 1986, 168). Strankarska disciplina je del eksplicitnega procesa menjave in razprodaje med individualnimi preferencami in ciljem organizacij za čim večjo enotnost. Ugotovljeno je bilo, da poslanci pri parlamentarnem odločanju večkrat glasujejo enako kot vodstvo stranke, čeprav se ne strinjajo z njim, vendar to naredijo v zavedanju, da je lojalnost stranki koristna in pomembna. Če pokažejo pri glasovanju lojalnost do stranke, pokažejo tudi svojo obvezo do stranke, pomagajo izpolniti pogoje svojega volilnega manifesta in nasploh vzdržujejo tradicijo strankarske lojalnosti (Crowe 1986, 164).

Pot do strankarske discipline je največkrat prepletena s kombinacijo različnih elementov, najpomembnejši pa so:

- ◆ *strinjanje z vodstvi strank*: kar je logično in pričakovano, da se poslanci strinjajo vsaj v temeljnih opredelitvah stranke, na listi katere so kandidirali;
- ◆ *občutek dolžnosti do vodstva strank*: poslanci se čutijo dolžne strankam, katere so jim omogočile vstop v parlament;
- ◆ *grožnja sankcij*: vodstva strank lahko kaznujejo nedisciplinirane poslance z nepodelitvijo ponovnega mandata strank za nastop na volitvah (Krašovec 2000, 117).

Resničen test za moč v političnih strankah je analiza usklajenosti strank takrat, ko obstajajo znatni razhodi v mnenjih in stališčih znotraj strank in občutna prekrivanja preferenc med strankami (Faas 2003, 849).

Razlike v stopnjah strankarske discipline med posameznimi strankami so znotraj ene države lahko različno pogojene. Ena izmed bistvenih determinant je **velikost strank**. Ugotovili so, da je bil največji odstotek glasovanj, ko je vsaj eden izmed članov posameznih poslanskih skupin kršil strankarsko disciplino, "nepresenetljivo" v največji stranki, najmanjši odstotek pa v najmanjši" (Krašovec 2000, 116). **Ideološki položaj** strank je determinanta, kjer so liberalne in konservativne politične stranke nagnjene k šibkejši strankarski disciplini, levo usmerjene politične stranke pa so tradicionalno usmerjene k močnejši strankarski disciplini (Poguntke 1994, 206). Strankarska disciplina je odvisna tudi od **položaja strank v vladi**, saj tiste stranke, ki oblikujejo vlado oziroma vladajo, uživajo večjo stopnjo strankarske discipline in enotnosti kot stranke v opoziciji. Združitev vseh treh omenjenih determinant nas pripelje do zaključka, da lahko pričakujemo v relativno majhnih, ideološko levo usmerjenih političnih strankah v vladi, najvišjo stopnjo strankarske discipline (Krašovec 2000, 116–117). Podobno ugotavlja tudi Faas (2003), le da omenja večje levo usmerjene stranke kot tiste z najvišjo strankarsko disciplino, najmanj strankarske discipline pa gre pričakovati pri manjših desno usmerjenih strankah.

3. 1 STRANKARSKA USKLAJENOST V PARLAMENTARNEM KONTEKSTU

Vzpostavitev strankarske usklajenosti in njeno ohranjanje v stranki je tako postalo osrednjo vprašanje v zakonodajnih študijah (McElroy 2007, 439). Frank C. Thames (2007) opozarja, da so parlamentarne stranke pridobile usklajenost preprosto skozi čas.

Snyder in Groseclose menita, da so osrednji člani zakonodajalnega zbora kot celote (in ne kot člani političnih strank) ključ do uspeha, zato sta se vsled tega v mnogih člankih spraševala o pomembnosti političnih strank v zakonodajalnem smislu (Krehbiel v Faas 2003, 849). Zakonodajno glasovanje nam nudi zelo pomembne informacije o zakonodajnem obnašanju poslancev, glasovalni usklajenosti in ideoloških preferencah (McElroy 2007, 435).

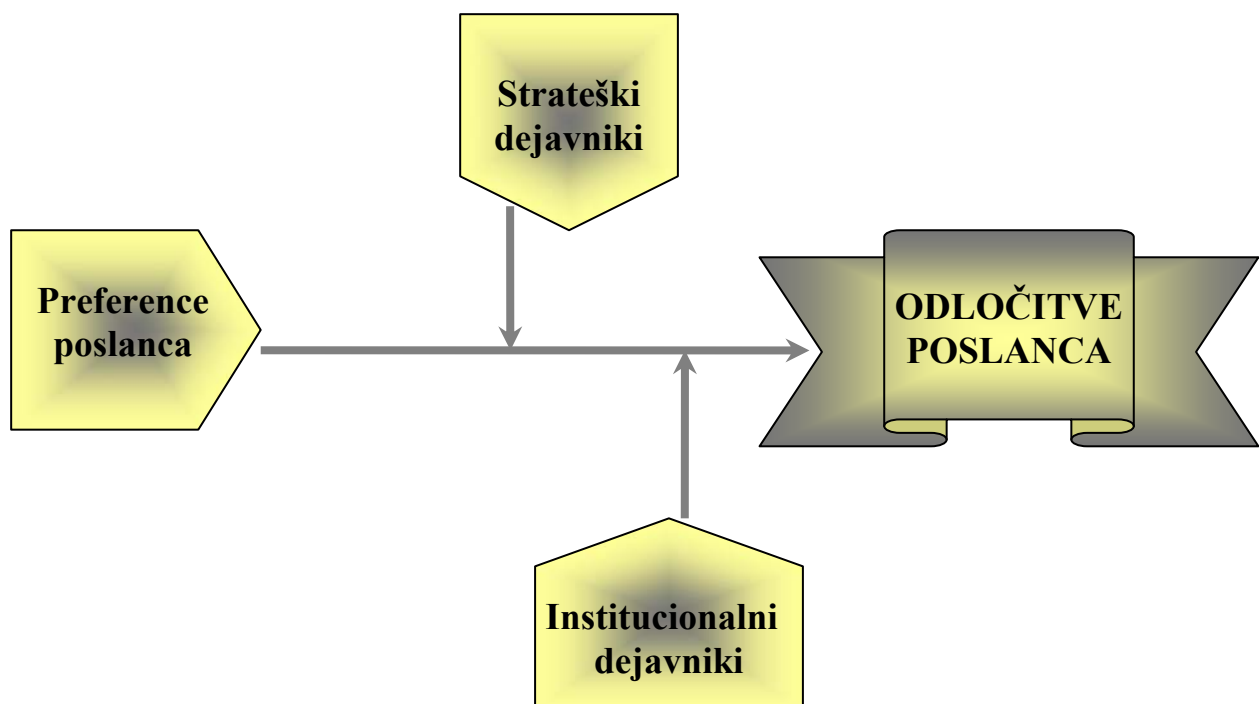
Von Beyme (v Deželan in Sever 2007, 29) ugotavlja, da lahko opazimo v parlamentarnih strankah različne tipe strankarske usklajenosti pri glasovanju: člani

parlamenta tako lahko glasujejo kot individuumi, nad katerimi stranka, kateri pripadajo, nima veliko vpliva; razmeroma močna strankarska usklajenost, kjer so trdne in jasne meje med vlado in opozicijo; koalicije različnih strank brez jasnih meja med vlado in opozicijo.

Odločitev poslanca lahko razumemo kot rezultanto treh elementov:

- ◆ preferenc poslanca⁶,
- ◆ institucionalnih dejavnikov (sestava in organiziranost stranke, oblikovanje dnevnega reda, itd.) in
- ◆ strateških dejavnikov (Deželan in drugi 2009).

Slika 3. 1: Temeljni dejavniki, ki vplivajo na poslansko odločanje

Vir: Gabel in Hix (2007, 23).

⁶ Preference poslanca določajo celosten nabor ideoloških prioritiet z vidika vseh možnih javnopolitičnih tematik, ki lahko postanejo predmet zakonodajnega odločanja (Deželan in drugi 2009).

V kolikor bi se poslanec odločal iskreno, bi njegovo obnašanje temeljilo zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc. V realnosti je takšno odločanje prej izjema kot pravilo, saj institucionalni in strateški dejavniki poslancu onemogočajo sprejemanje pristnih odločitev (Deželan in drugi 2009).

Faas (2003) pravi, da se poslanci, ki imajo podobne preference, vključujejo tudi v podobne stranke, zato je skorajda nemogoče reči, če so preference poslanca ali preference same stranke gonilna sila pri zakonodajalni politiki in posebej pri usklajenosti strankarskih skupin. S tem tudi zavrača hipotezo, ki sta jo postavila Petterson in Caldeira in ki se glasi, da homogenost strank zvišuje možnosti strankarskega glasovanja. Krehbiel (v McElroy 2007, 439) je prepričan, da glasovanje poslancev ni produkt parlamentarne strankarske usklajenosti, ampak odsev razporeditve preferenc članov stranke.

Hix in Noury (2008) poudarjata, da obstaja širok niz institucionalnih dejavnikov, ki poslancem onemogočajo glasovanje, ki bi bilo resnično v skladu z njihovimi preferencami. Gabel in Hix (2007, 5–6) in Hix in Noury (2008, 7) tako izpostavljajo naslednje najpogostejše institucionalne ovire:

- ◆ način evidentiranja glasovanj,
- ◆ način oblikovanja dnevnega reda,
- ◆ moč parlamentarnih delovnih teles,
- ◆ volilni sistem,
- ◆ pravila dopolnjevanja zakonskih predlogov (zaprta ali odprta pravila),
- ◆ način oblikovanja kandidatnih list (centralizirani ali decentralizirani način),
- ◆ organizacijska struktura in moč političnih strank.

Ravnotežje med izpostavljenimi komponentami generiranja poslanske odločitve se na različnih časovnih točkah in v različnih situacijah razlikuje. Vsaka izmed omenjenih treh komponent se namreč spreminja, kar je lahko posledica vnosa institucionalnih sprememb v sistem, sprememb v posameznikovem svetovnem nadzoru ali pa nekaterih drugih strateških razlogov. Raziskovalna srenja največji poudarek posveča institucionalni komponenti ter posledični institucionalni teoriji vedenja poslancev v zakonodajnih organih (Deželan in drugi 2009).

Ravno od institucionalnega okolja je odvisno, če se poslanci vedejo kot iskalci glasov, iskalci funkcij ali iskalci politik (Strom (1990) v Hix, Raunio, Scully 1999, 13). Da je vprašanje institucionalizacije pri strankarski usklajenosti pomembno, poudarja tudi Frank C. Thames. Tudi v sistematično šibkih sistemih Ukrajine in Rusije se pokaže, da stopnja institucionalizacije političnih strank odseva pomembne razlike v stopnjah strankarske usklajenosti (Thames 2007, 460–470).

3. 2 OSEBNI RAZLOGI POSLANCEV ZA STRANKARSKO USKLAJENOST

Med letoma 1970 in 1974 je bila narejena raziskava v angleškem parlamentu, v kateri so vsi takratni poslanci vrednostno razporedili razloge, ki najboljše pojasnjujejo njihovo zadrževanje glede crossvotinga oz. nasprotnega glasovanja (Crowe 1986, 166). Če povemo drugače: zakaj se raje obnašajo strankarsko usklajeno, kot pa da bi glasovali po svojih prepričanjih, pa četudi bi to pomenilo drugače od večine poslancev v njihovi stranki .

Razlogi so bili razporejeni v tri skupine (Crowe 1986, 166):

1) Privolitev, sporazum, uslužnost

- v upanju na bodoče napredovanje,
- iz strahu pred potencialnimi kritikami.

2) Identifikacija

- drugačno oziroma nasprotno glasovanje od večine v stranki ni v skladu s tradicijo,
- poslanci prepoznajo potrebo po strankarski usklajenosti,
- poslanci se zavedajo dejstva, da so bili izvoljeni na strankarski listi.

3) Notranja sestava

- osnovni dogovori z vodstvi strank,
- občutek lojalnosti voditeljem strank.

3. 3 STOPNJE STRANKARSKE USKLAJENOSTI

Stopnje strankarske usklajenosti se od države do države razlikujejo. Vendar pa nobena stranka v demokratično izvoljenih parlamentih ne zahteva popolne strankarske usklajenosti v vseh okoliščinah (Krašovec 2000, 114). Okoliščine, kjer se strankarska usklajenost lahko krši z dovoljenjem centralnih organov in poslanskih skupin kot celot, so ponavadi povezane z moralnimi ali etičnimi vprašanji (na primer vprašanje splava, kjer so posamezni poslanci svobodni glede glasovanja, saj lahko glasujejo v popolnoma skladu s svojo vestjo, sploh, če so svoje poglede glede tovrstnih tematik izjasnili že ob nominaciji), pa tudi teme, ki so povezane s teritorialnimi območji, na primer vprašanja glede lokacij velikih javnih projektov, kot je recimo gradnja aerodroma (Svasand 1994, 310).

A dejstvo je, da se v vseh strankah demokratično izvoljenih parlamentov vendarle pričakuje vsaj minimalna stopnja strankarske usklajenosti (Krašovec 2000, 114).

Stopnje strankarske usklajenosti je možno meriti na vsaj tri načine:

- ◆ z analizo glasovalnega obnašanja vsakega posameznega poslanca pri vseh glasovanjih v določenem zakonodajnem obdobju,
- ◆ z izborom statistično zadostnega števila glasovanj o najpomembnejših vprašanjih za posamezne stranke in tistih vprašanjih, ki so najbolj razvnela tako poslance, kot tudi stranke in družbo nasploh,
- ◆ z anketiranjem poslancev⁷, kjer le-ti subjektivno presodijo stopnjo strankarske usklajenosti in tudi svoje delovanje (Krašovec 2000, 114).

Največjo strankarsko disciplino beležijo v Angliji, kjer lahko govorimo o lojalnosti poslancev do parlamentarnih delov strank (Krašovec 2000, 115). Lojalnost poslancev do stranke je v angleškem parlamentu najbolj pomembna.

V empirični raziskavi, ki je bila narejena med letoma 1970 in 1973 in ki prikazuje glasovanja vseh posameznih poslancev, so prikazani zanimivi rezultati: poslanci so

⁷ Velja omeniti, da s tem načinom ne dobimo natančnih in objektivnih podatkov o stopnji strankarske lojalnosti, ampak le subjektivno oceno o stopnji strankarske lojalnosti znotraj poslanske skupine (Krašovec 2000, 114).

glasovali drugače kot večina v njihovih strankah, v razponu od 0,1 odstotkov do 10 odstotkov primerov, kar pomeni, da je bilo povprečje med vsemi člani 0,5 odstotkov. Tako rahlo nenavadno stopnjo strankarske usklajenosti se ne doseže zlahka. Poslanci sporočajo, da je usklajenost plod trdega dela, prepričevanja, kompromisov, dolžnosti in tudi groženj. Vsak izmed teh elementov je očiten v procesu zagotavljanja in vzdrževanja strankarske usklajenosti in vsak je tudi element v mreži avtoritete. Usode angleških poslancev ne krojijo samo voditelji strank, katere člani so poslanci, ampak sankcije glede neupoštevanja strankarske usklajenosti lahko prihajajo tudi na podlagi kritik s strani ustavodajnih združenj. Tovrstni pritiski pa so več kot koristni za doseganje strankarske usklajenosti pri dvomljivih poslancih (Crowe 1986, 162–163).

V empirični raziskavi med letoma 1974 in 1979 so prišli do podobnih rezultatov, saj je bil najbolj nediscipliniran poslanec kljub temu lojalen svoji stranki v kar 90 odstotkih vseh glasovanj. Povprečno discipliniran poslanec pa je bil lojalen v več kot 99 odstotkov (Crowe 1986, 181).

Avtorica povzema po Svasandu, Stromu in Raschu, ki so ugotovili, da je bil na Norveškem, ki velja za državo z visoko strankarsko disciplino, največji odstotek glasovanj, ko je vsaj eden izmed članov poslanskih skupin kršil strankarsko disciplino, v največji stranki, najmanjši odstotek pa v najmanjši stranki.

Na podlagi vseh treh determinant, lahko pričakujemo najvišjo stopnjo strankarske discipline v relativno majhnih, levo usmerjenih političnih strankah, ki sodelujejo v vladi. Velja teza, da večja je enotnost poslancev posamezne poslanske skupine pri glasovanju v parlamentu, tem večja je stopnja strankarske discipline te stranke (Krašovec 2000, 118).

Stranke imajo različne vrednote in načela, vzorce glasovalnega obnašanja, vzorce rekrutiranja, socializacijske izkušnje in zgodovinski razvoj (Crowe 1986, 168), zato je v veliki meri odvisno od strank, kateri izmed že omenjenih elementov bo prevladal v mreži strankarske discipline (Krašovec 2000, 118). V raziskavi angleškega parlamenta in sicer med poslanci laburistične in poslanci konzervativne stranke, so prišli do ugotovitev, da sta elementa sankcij in občutek dolžnosti občutno bolj pomembna pri poslancih laburistične stranke. Konzervativni poslanci svojo osebno lojalnost razlagajo na podlagi sporazuma z njihovimi voditelji strank in lojalnosti do

njih, kar se posledično izraža pri njihovem usklajenem glasovalnem obnašanju. Konzervativno oblikovanje politik je sporazumno in ponavadi ni potrebe po uporabi sankcij, medtem ko je pri laburistični stranki precej drugačna slika – sporazum ni najbolj pogost element v političnem delovanju. Laburisti pri svojem usklajenem glasovalnem obnašanju poudarjajo namreč pomembnost sankcij in obvez do stranke (Crowe 1986, 169–171).

Če strnemo: pri konzervativnih poslancih je strankarska usklajenost plod sporazuma, med laburisti pa plod občutka obveze oziroma dolžnosti do stranke in strahu pred maščevanjem.

3. 4 STRANKARSKA USKLAJENOST V ODNOSU DO VLADE

Zanimive so tudi raziskave britanskega parlamenta glede upora proti vladi tj. glasovanja proti vladi. Nepokornost vladi je relativno redka, saj se vodje strank pridno poslužujejo svoje moči in pokroviteljstva, skozi katera vzpostavljajo usklajenost. Zmaga poslancev na volitvah je seveda odvisna od učinkovitega vodstva strank. Obstoječe raziskave pričajo, da se upor proti vladi zgodi zaradi ideoloških razlik in ne toliko zaradi pritiska s strani volivcev, ki volijo poslance.

Ugotovimo lahko, da so med letoma 1860 in 1880 konservativni poslanci, ki so kasneje postali ministri, z večjo verjetnostjo (6-odstotno) sledili glasovalnim napotkom svoje stranke kot pa tisti, ki kasneje niso napredovali na ministrske stolčke (Benedetto in Hix 2007).

Jackson in Mellors (v Benedetto in Hix 2007, 758) dokazujeta, da je bil svež val mladih politikov, ki so z volitvami leta 1964 prišli v parlament, manj pripravljen podpirati svojo stranko v smislu usklajenosti kot pa "starejši" kolegi. V letih konservativne vlade (1992–1997) je bilo obvladovanje ideološke raznovrstnosti precej težavna naloga. Kam (v Benedetto in Hix 2007, 758) je ugotavljal, da je bila takrat trdna organiziranost stranke močnejša determinanta usklajenega glasovanja kot pa osebne preference poslanca. Prav tako je odkril, da so konservativni poslanci prej glasovali proti vladi kot poslanci drugih usmeritev.

Pogled na vlado med letoma 1997 in 2001 nas pripelje do ugotovitev, da so bili poslanci z ministrskimi ambicijami zelo lojalni svoji stranki. Ideologija je bila

pomembna, predvsem pri levo usmerjenih poslancih, sploh takrat, ko so glasovali proti vladi (Cowley v Benedetto in Hix 2007, 758–759).

Če se zgodi, da poraz vlade pripelje do zgodnjih volitev in možnosti, da trenutna vladna stranka ne bo več v vladi, bodo poslanci ostali zelo lojalni svoji stranki (Benedetto in Hix 2007, 760).

V mnogih parlamentarnih sistemih se dogaja, da bodo poslanci iz opozicije glasovali proti predlogu vlade tudi v primeru, če se z njim strinjajo; glasovali bodo namreč proti v duhu splošnega zavračanja trenutne vlade (Hix in Houry 2008, 6).

Iz vsega tega lahko zaključimo, da so poslanci vladnih strank bolj disciplinirani in lojalni svoji stranki. Eden izmed povodov za to pa je zagotovo tudi možnost napredovanja na ministrsko pozicijo, saj bodo vodje vladnih strank prej za ministra imenovale lojalnega poslanca kot pa neloyalnega in nediscipliniranega. Tako imajo vodje strank v rokavu mnogo adutov, s katerimi lahko disciplinirajo svoje strankarske kolege. Po drugi strani pa to lahko razumemo kot nekakšno dolžnost vodij do svojih "ubogljivih in podrejenih" poslancev.

4 STRANKARSKA DISCIPLINA PARLAMENTARNIH STRANK V SLOVENIJI

4. 1 ANALIZA GLASOVANJ POSLANCEV DRŽAVNEGA ZBORA REPUBLIKE SLOVENIJE O IZBRANIH ZAKONIH V MANDATNEM OBDOBJU 2004–2008

Slovenski parlament je predstavnik zakonodajnih organov "mlade" generacije, kjer je elektronsko beleženje v uporabi že od samega začetka.⁸ Proučevanje poslanskega vedenja skozi poimensko glasovanje ali glasovanje z elektronsko napravo se lahko izvaja s pomočjo generiranja mer oziroma indeksov⁹, ki so bili razviti za proučevanje velikega števila zabeleženih glasovanj (Deželan in drugi 2009).

Mi pa se bomo poslužili metode nabora tematsko relevantnih glasovanj, ki so jih izpostavili predstavniki političnih strank. Zakone smo izbrali na podlagi posredovanih

⁸ Kljub temu pa ostaja zakonodajno odločanje slovenskega parlamenta s kvantitativnega vidika skorajda neraziskano, podatkovna zbirka glasovanj pa je namenjena bolj ali manj arhivskemu pregledovanju (Deželan in drugi 2009).

⁹ Attinin indeks o strinjanju poslancev, Ricov indeks glasovalne podobnosti in drugi (Deželan in drugi 2009).

tematik oziroma zakonov s strani treh strank¹⁰, ki so bile v prejšnjem mandatu v parlamentu (podatke so nam posredovali preko telefona oziroma elektronske pošte). Te tematike oziroma zakoni so bili torej po oceni političnih strank najbolj odmevni in pomembni tako za poslance kot tudi za javnost. Ravnali se bomo po naslednji tezi: večja kot je bila stopnja usklajenosti poslancev posamezne poslanske skupine pri glasovanju ob izbranih zakonih, večja je bila stopnja strankarske usklajenosti v posamezni stranki.

V takratnem parlamentu je bilo devet strank. Osmo vlado Republike Slovenije so sestavljale Slovenska demokratska stranka (SDS), Nova Slovenija – Krščanska ljudska stranka (N.Si), Slovenska ljudska stranka (SLS) in Demokratična stranka upokoencev Slovenije (DeSUS). Socialni demokrati (SD), Liberalna demokracija Slovenije (LDS) in Slovenska nacionalna stranka (SNS) so bile opozicijske stranke. V prvem polletju 2007 so se v parlamentu zgodile tudi nekatere spremembe.¹¹

Pri iskanju zakonov za analizo glasovanj poslancev smo naleteli na oviro. Ker smo politične stranke spraševali na splošno po tematikah (ne pa konkretno o zakonih, o katerih so že glasovali), so našli veliko takih, ki so bile sicer po njihovem mnenju pomembne, ampak o njih ni bilo opravljenih še nobenih glasovanj. V tabeli so razvrščene od, po njihovem mnenju, najbolj do najmanj pomembne.

¹⁰ Slovenske demokratske stranke (SDS) kot takratne največje koalicijske stranke, Liberalne demokracije Slovenije (LDS) kot takratne največje opozicijske stranke in Nove Slovenije - Krščanske ljudske stranke (N.Si) kot takratne koalicijske stranke, ki je ideološko desno usmerjena.

¹¹ Na začetku leta 2007 je 12 tedanjih poslancev LDS-a izstopilo iz stranke. En poslanec je postal nepovezani poslanec, sedem poslancev se je združilo v poslansko skupino Nepovezanih poslancev, ki se je kasneje preimenovala v poslansko skupino Zares, preostali štirje pa so vstopili v stranko SD.

4. 2: Tabela z naborom relevantnih tematik, ki so jih izpostavili predstavniki političnih strank

	LDS	SDS	N.Si
1	Mediji	Področje vrtcev	Uvedba evra v Sloveniji
2	Področje dohodnine	Subvencioniranje dijaške prehrane	Odprava davka na izplačane plače
3	Verska svoboda	Področje duševnega zdravja	Financiranje občin
4	Tematika glede prekrškov	Pacientove pravice	Subvencionirana hrana za dijake
5	Tematika glede udeležbe delavcev pri dobičku	Radiotelevizija Slovenija	Visokošolska zakonodaja
6	Preprečevanje omejevanja konkurence	Področje glede romske skupnosti	Področje štipendiranja
7	Gospodarske zbornice	Področje štipendiranja	Področje pokojnin
8	Trgovinska tematika	Preprečevanje nasilja v družini	Področje dohodnine
9	Protikadilska tematika	Odnosi Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja	Olajšave za razvojne naložbe
10	Tematika glede kazenskega zakonika	Področje dohodnine	Uvedba davčne olajšave za vlaganje v raziskave in razvoj

Vir: podatki, zbrani na podlagi posredovanih informacij s strani izbranih političnih strank.

Tako smo na podlagi vseh prej opisanih dejstev izbrali sledeče zakone, ki so urejeni od najstarejšega do najbolj svežega:

- 1) *Zakon o gospodarskih zbornicah (ZGZ)*; glasovanje je potekalo 26. 5. 2006 ob 14:31 uri (tematika Gospodarskih zbornic),
- 2) *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu (ZViS-E)*; glasovanje je potekalo 22. 6. 2006 ob 17:53 uri (tematika Visokošolske zakonodaje),
- 3) *Zakon o spremembah zakona o trgovini (ZT-D)*; glasovanje je potekalo 2. 11. 2006 ob 16:34 uri (trgovinska tematika),
- 4) *Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1)*; glasovanje je potekalo 30. 3. 2007 ob 14:33 uri (tematika glede romske skupnosti),
- 5) *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (ZOUTI-C)*; glasovanje je potekalo 22. 6. 2007 ob 15:09 uri (protikadilska tematika),
- 6) *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških (ZP-1E)*; glasovanje je potekalo 6. 2. 2008 ob 16:27 uri (tematika glede prekrškov),
- 7) *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o dohodnini (ZDoh-2A)*; glasovanje je potekalo 22. 1. 2008 ob 19:27 uri (področje dohodnine).

Zakone smo razdelili v dva sklopa. V prvem sklopu so zakoni iz zakonodajnega obdobja 2006–2007 (*Zakon o gospodarskih zbornicah*, *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu*, *Zakon o spremembah zakona o trgovini* in *Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji*). V drugem sklopu pa imamo zakone iz zakonodajnega obdobja 2007–2008 (*Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov*, *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških* in *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o dohodnini*).

V dveh tabelah, ki sta razdeljeni na prej opisana sklopa, bomo prikazali izide glasovanj¹² poslancev glede na poslanske skupine o posameznih zakonih:

Tabela 4. 3: Obdobje od 26. 5. 2005 do 2. 11. 2006 - izidi glasovanj po poslanskih skupinah pri izbranih zakonih

	ZGZ 26. 5. 2006 za/proti	ZViS – E 22. 6. 2006 za/proti	ZT – D 2. 11. 2006 za/proti
DeSUS	3/0	2/0	3/0
LDS	0/14	1/9	9/1
N.Si	7/0	8/0	0/6
SD	0/8	0/9	6/0
SDS	28/0	25/1	27/2
SLS	5/0	6/0	5/0
SNS	4/0	0/4	5/0
poslanca manjšin	0/0	0/0	2/0

ZGZ - Zakon o gospodarskih zbornicah, ZViS-E - Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu, ZT – D - Zakon o spremembah zakona o trgovini.

Zakon o gospodarskih zbornicah so koalicijske stranke (vključno z opozicijsko SNS) disciplinirano izglasovale, medtem ko sta opozicijski stranki LDS in SD zakonu nasprotovali.

Pri **Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu** lahko opazimo pri glasovanju nekaj neenotnosti pri poslancih, tako v koaliciji kot opoziciji. Zakon je bil seveda s pomočjo koalicijskih strank izglasovan, je pa prišlo pri največji koalicijski stranki SDS do nasprotovanja s strani enega poslanca, prav tako pa je pri opozicijski stranki LDS en poslanec zakon podprl.

Tudi pri **Zakonu o spremembah zakona o trgovini** ugotovimo nekaj neenotnosti na obeh straneh. Zanimivo, da je koalicijska stranka N.Si zakonu enotno nasprotovala

¹² Izide glasovanj smo povzemali po spletni strani Državnega zbora Republike Slovenije.

(z izjemo enega poslanca, ki se glasovanja ni udeležil), prav tako sta v največji koalicijski stranki SDS bila dva nasprotujoča si glasova.

V največji opozicijski stranki so zakon z izjemo enega poslanca podprli. Prav tako vse ostale stranke, vključno s poslancema manjšin.

Tabela 4. 4: Obdobje od 30. 3. 2007 do 22. 1. 2008 - izidi glasovanj po poslanskih skupinah pri izbranih zakonih

	ZRomS-1 30. 3. 2007 za/proti	ZOUTI-C 22. 6. 2007 za/proti	ZP-1E 6. 2. 2008 za/proti	ZDoh-2A 22. 1. 2008 za/proti
DeSUS	2/0	1/0	0/0	4/0
LDS	7/0	3/2	0/6	5/0
NeP	0/0	0/0	0/1	0/0
N.Si	8/0	4/0	8/0	8/0
SD	4/0	1/3	1/5	6/0
SDS	24/0	27/0	28/0	27/0
SLS	4/0	4/0	6/0	4/0
SNS	0/0	0/4	0/6	5/0
Zares – nova politika	0/0	1/3	0/0	3/0
poslanca manjšin	1/0	0/1	0/0	1/0

ZRomS-1 – Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji, ZOUTI-C - Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov, ZP-1E – Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških, ZDoh-2A - Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o dohodnini.

Glasovanja o **Zakonu o romski skupnosti v Republiki Sloveniji** sta se vzdržali kar dve opozicijski stranki, SNS in Zares. Preostali opozicijski stranki LDS in SD sta zakon podprli, prav tako koalicijske stranke in poslanec italijanske manjšine. Zakon je kazal na precejšnja ideološka trenja, kar lahko vidimo pri nasprotovanju desno usmerjenih poslancev N.Si, ki so sicer veljali za velike podpornike koalicije in nasploh zelo glasovalno disciplinirane poslance.

Tudi **Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov** je precej razdelil poslance (pa tudi v javnosti je povzročil kar nekaj burnih reakcij, predvsem med gostinci in državljani, ki so kadilci), kot lahko

vidimo iz glasovanj, tudi znotraj strank, ne samo glede polov pozicija : opozicija. Veliko poslancev na obeh straneh se je glasovanja vzdržalo, nekaj glasovalne neenotnosti pa lahko opazimo v opozicijskih strankah Zares, SD in LDS.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških so enotno podprle vse koalicijske stranke z izjemo stranke DeSUS. Opozicijski stranki LDS in SNS (skupaj z nepovezanim poslancem) sta bili složno proti, izjemoma lahko v stranki SD opazimo rahlo neenotnost. Opozicijska stranka Zares ni glasovala

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o dohodnini je pokazal precejšnjo složnost, saj pri glasovanju noben poslanec ni nasprotoval, bilo je le nekaj poslancev na opozicijski strani, ki niso glasovali.

Pri glasovanju poslancev lahko opazimo nekoliko bolj razgibano sliko pri opozicijskih strankah, kar potrjuje teorijo o tem, da so stranke v koaliciji bolj glasovalno usklajene kot tiste v opoziciji.

Najbrž je to posledica tudi tega, da morajo stranke v koalicijah sklepati kompromise, kar pomeni, da so poslanci pod pritiski s strani svojih koalicijskih strank. Koalicijske stranke se namreč velikokrat dogovorijo, kako bodo glasovale (Krašovec 2000, 117). To pa v veliki meri onemogoča poslancem glasovanje na podlagi njim lastnih preferenc, ki bi bilo sicer lahko drugačno. Tudi strukturalni pritiski so večji na poslance koalicijskih strank, ki imajo veliko vlogo pri sprejemanju zakonodaje. Zato poslanci zelo redko glasujejo drugače kot večina stranke, kateri pripadajo. (Deželan in Sever 2007, 30).

Ker smo opazili v glasovanjih vzdržanost treh strank (Zares, DeSUS in SNS) glede prav tako treh zakonov, nas je zanimalo, čemu taka odločitev. Zato smo na spletni strani Državnega zbora Republike Slovenije preverili magnetograme oziroma dobesedne zapise sej, kjer so stranke obrazložile svoje stališče glede zakonov.

V primeru stranke Zares, ki se je vzdržala glasovanja pri Zakonu o romski skupnosti v Republiki Sloveniji in Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških, smo prišli do zanimivih ugotovitev. Pri prvem zakonu so v obrazložitvi stališča stranke 28. marca 2007 jasno povedali, da se z zakonom ne strinjajo, saj po njihovem mnenju zakon ni koristen, ne nosi pa sicer tudi nobene škode. Vendar so zatrdili, da mu podpore ne bodo odrekli, bodo pa merili njihovo etičnost. Ko pa je nastopil čas glasovanja, pa je objektivno očitno, da so ravnali drugače, saj zakona niso podprli,

ampak so se glasovanja vzdržali. Pri drugem zakonu pa se sploh niso udeležili ne razprave ne glasovanja. Takšno delovanje politične stranke si lahko razlagamo kot opozicijski bojkot. Vsekakor pa to pomeni, da parlamentarne arene niso koristili v polni meri, saj svojega opozicijskega nasprotovanja niso izkazovali z glasovanjem.

Za glasovalno vzdržnost glede Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških so se odločili tudi v takratni koalicijski stranki DeSUS. Z magnetograma seje z dne 6. februarja 2008 lahko ugotovimo njihovo stališče. Menili so, da je preveč hitenja pri omenjenem zakonu, da je premalo analiz in preveč očitkov o nedodelanosti s strani stroke.

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji je bil povod za vzdržnost glasovanja opozicijske stranke SNS, ki ga je, sodeč po magnetogramu seje z dne 28. marca 2007, bojkotirala z razlogom, da zakon ne rešuje romskega vprašanja v Sloveniji in zato ga kot takega ne morejo podpreti.

Determinanta strankarske usklajenosti v obliki položaja strank ni popolnoma uveljavljena, saj je prišlo tudi do delnega ali rahlega nasprotovanja vladnim predlogom s strani poslancev koalicijskih strank, kjer bi pričakovali enotno podporo. Pri nekaterih zakonih smo lahko opazili tudi delitve znotraj opozicijskih strank, kjer so nekateri poslanci v primerjavo z večino strankarskih kolegov zakone podprli, nekaj pa je bilo tudi takih, ki so se glasovanja vzdržali.

Kar se tiče determinante glede velikosti strank, kjer se v majhnih strankah pričakuje več strankarske usklajenosti kot v večjih, v našem primeru skoraj popolnoma drži, saj so manjše stranke pri svojih odločitvah bile zelo usklajene. Tudi Deželan in Sever (2007) sta v svoji raziskavi o kohezivnosti slovenskega parlamenta ugotovila, da so manjše politične stranke najbolj glasovalno usklajene. V naši raziskavi se je rahlo neskladje pokazalo zgolj v stranki Zares pri glasovanju o Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov, kjer opazimo enega nediscipliniranega poslanca, ki je zakonu pritrjeval.

Če združimo obe zgoraj omenjeni determinanti usklajenosti in na podlagi tega predvidevamo, kot že omenjeno v teoretskem delu, da je mogoče pričakovati najvišjo strankarsko usklajenost pri relativno majhnih strankah v vladi, pridemo do ugotovitve,

da takšnemu profilu v naši raziskavi ustreza stranka N.Si, katera je bila pri glasovanjih zelo usklajena.

4. 2 OCENE IZBRANIH POSLANCEV O STRANKARSKI USKLAJENOSTI V DRŽAVNEM ZBORU REPUBLIKE SLOVENIJE

Odgovore na vprašanja, ki zadevajo glasovalno usklajenost, smo dobili na podlagi intervjujev s poslanci strank, ki so bile v mandatu 2004–2008 v slovenskem parlamentu. Vendar pa je potrebno poudariti, da so ti odgovori subjektivni in le majhen kamenček v mozaiku raziskovanja o razlogih in pogojih za glasovalno usklajenost. S predstavljenimi empiričnimi podatki smo tako skušali ugotoviti, kakšna je subjektivna ocena poslancev o strankarski usklajenosti v njihovih in tudi drugih strankah.

V našo raziskavo je bilo vključenih pet poslancev – trije poslanci iz takratne opozicije (saj naj bi le-ti bili po teoriji strankarske discipline bolj glasovalno neusklajeni), en poslanec iz takratne koalicije in en poslanec iz trenutne koalicije. Poslance smo izbrali glede na položaj strank, katerim so pripadali.

Tabela 4. 5: Povzetek intervjujev z izbranimi predstavniki slovenskih političnih strank

	LDS	Zares	SD	SNS	NSi
stopnja strankarske usklajenosti	relativno visoka	ne visoka ne nizka	visoka	solidna	visoka
dejavniki, ki vplivajo na odločitev pri glasovanju	lastne preference	lastne preference	odgovornost do vlade, osebne preference, institucionalni dejavniki	strateški dejavniki	strateški dejavniki
elementi strankarske usklajenosti	občutek dolžnosti do vodstva strank (koalicija), strinjanje z vodstvi strank in grožnja sankcij (opozicija)	občutek dolžnosti in strinjanje z vodstvi strank (koalicija), občutek dolžnosti in potencialna grožnja sankcij (opozicija)	občutek dolžnosti in strinjanje z vodstvi strank (v njihovi koalicijski stranki)	strinjanje z vodstvi strank (koalicija), strinjanje z vodstvi strank in grožnja sankcij (opozicija)	strinjanje z vodstvi strank in občutek dolžnosti do njih (koalicija)
temeljna stvar, ki onemogoča poslancu ravnanje na podlagi njemu lastnega sistema preferenc	neopredeljen / ni ovir	eksistenčna neodvisnost, nepripravljenost sprejeti negativne posledice	odgovornost do vlade	dejstvo, da je na strankarski listi in posledično ne more biti neodvisen	razsutje stranke
pripravljenost glasovati drugače kot večina strankarskih kolegov	je že glasoval drugače in bi oziroma bo še	že mnogokrat je glasoval drugače	v nekaj primerih je glasoval drugače	bi glasoval drugače	v redkih primerih, je pa drugače glasoval dvakrat
toleranca glasovalne usklajenosti pri zakonih, ki zahtevajo moralno in etično presojo	ni višje tolerance	višja toleranca je pri levo usmerjenih poslancih	višja toleranca (tudi nasploh) je pri levo usmerjenih poslancih	ni višje tolerance in ni razlike med levo in desno usmeritvijo	višja toleranca pri levo usmerjenih poslancih

Vir: podatki, zbrani na podlagi intervjujev z izbranimi predstavniki slovenskih parlamentarnih strank.

S pomočjo prikazane tabele smo prišli do nekaterih zanimivih ugotovitev glede subjektivnih ocen poslancev takratnega mandata, ki ga analiziramo. Dejstvo, da vsi poslanci niso prepričani o visoki strankarski usklajenosti v svoji stranki ni

presenetljivo, saj se je že na podlagi objektivnih rezultatov glasovanj pokazalo, da izjemno visoke glasovalne usklajenosti med nekaterimi strankami vendarle ni. V visoko strankarsko usklajenost je bil prepričan takratni poslanec stranke N.Si, ki meni, da stranka brez strankarske usklajenosti sploh ne more delovati. Tudi na podlagi izidov glasovanj se lahko prepričamo, da je pravzaprav bila stranka N.Si najbolj glasovalno usklajena stranka. Opozicijska poslanca strank Zares in LDS sta bila pri svojih ocenah nekoliko bolj skromna. Slednji je ocenil, da strankarska usklajenost ni bila vzrok za poenoteno glasovanje, da pa so sicer glasovali večinoma usklajeno. Z nastopom nove vlade pa je takratna največja opozicijska stranka postala koalicijska stranka (ne pa več tudi največja) in glede na te razmere bi po njegovem mnenju bilo pričakovati nekaj več prepričevanja v smeri glasovalne usklajenosti. Poslanec stranke Zares pa je njihovo strankarsko usklajenost ocenil s srednjo vrednostjo na lestvici od 1 do 5 in povedal, da je pri njih vsakemu poslancu dovoljeno, da uveljavi svoj pogled tako v razpravi kot tudi kasneje pri glasovanju. Nekoliko več usklajenosti se pričakuje na primer pri oblikovanju dnevnega reda, odločitvah v zvezi s proceduralnimi predlogi opozicije in podobno. Trenutni poslanec največje koalicijske stranke SD je ocenil strankarsko usklajenost v njihovi stranki kot visoko, čeprav si poslanci pridružujejo pravico ostati samostojne osebnosti s svojo voljo.

Na poslanca strank SNS in N.Si pri odločitvi glede glasovanja najbolj vplivajo strateški dejavniki. Lastne preference so imele največjo vlogo pri poslancu stranke LDS, prav tako je preferencam in osebni vrednostni lestvici zaupal poslanec stranke Zares. Odgovornost do vlade (poleg osebni preferenc in institucionalnih dejavnikov) pa je izpostavil trenutni poslanec največje koalicijske stranke.

Pri vprašanju o elementih, ki tvorijo pot do strankarske usklajenosti, smo dobili precej pričakovane odgovore. V koaliciji po njihovem mnenju prevladujeta elementa strinjanja z vodstvi strank in občutek dolžnosti do vodstva strank. V opoziciji pa prednjačita lojalnost stranki in vodji ter grožnja sankcij.

V teoretičnem delu diplomske naloge smo ugotavljali, da je odločanje poslanca, ki temelji zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc, prej izjema kot pravilo. V intervjujih smo dobili nekaj odgovorov na to, zakaj takšno odločanje skorajda ne obstaja. Ovira,

ki omenjeno odločanje onemogoča, je eksistenčna neodvisnost poslanca ali pa nepripravljenost prevzema negativnih posledic takšnega ravnanja. Zatrjeno nam je bilo, da pravzaprav ni neodvisnih poslancev, saj so vsi izvoljeni na strankarskih listah in jim že to dejstvo na nek način odvzema povsem neodvisno delovanje. Neodvisno delovanje poslanca bi pomenilo v veliki verjetnosti razsutje stranke. Le poslanec takratne opozicijske stranke LDS je povedal, da takšno ravnanje poslanca niti ni izjema. Ti (pa čeprav subjektivni) odgovori nam potrjujejo teorijo o tem, da so poslanci, ki bi glasovali iskreno in le na podlagi njihovih preferenc, res zelo redki, saj jih pri tem ovirajo institucionalni in strateški dejavniki.

Tudi Faas (v Deželan in drugi 2009) meni, da usklajenosti strankarskih skupin ne gre pričakovati zgolj na podlagi skupnih preferenc poslancev.

Kar se tiče sankcij, ki doletijo nedisciplinirane poslance, je bila poslancu stranke SNS logična neuvrstitev poslanca na kandidatno listo, to sankcijo so izpostavili tudi drugi intervjuvanci. Vrh stranke je hkrati tudi vodstvo stranke in logika preživetja sili članstvo k spoštovanju avtoritete vodstva. Poslanci, ki delujejo v nasprotno smer, vzbujajo nezaupanje, prav tako pa se jih ne predlaga za predsednike ali podpredsednike delovnih teles, zelo rado se jih uvrsti na kandidatne liste v neizvoljivih okrajih, odreče se jim pomoč pri zaposlitvi po koncu mandata, županom – poslancem se odreče pomoč pri različnih razpisih in nemalokrat se jih poskuša umazati preko medijev.

Zanimalo nas je tudi, če se dogaja, da poslanec v razpravah zagovarja eno stališče, na koncu pa se pri glasovanju opredeli za drugega. Trenutni poslanec stranke SD je povedal, da se to dogaja, vendar na koncu prevladajo strateški dejavniki oziroma odgovornost do vlade. Poslanec stranke Zares je odločno pritrdil in celo navedel konkretni primer glasovanja o zaključnem računu za leto 2007, kjer so poslanci trenutno največje koalicijske stranke glasovali proti svojim prepričanjem in javno izraženim stališčem, v kar naj bi predsednika vlade in stranke SD prisilil vodja trenutno največje opozicijske stranke SDS. Bojda so v takšno ravnanje pozicijski poslanci prisiljeni večkrat.

Takratni poslanec stranke LDS je zatrdil, da je bil tak pojav prisoten na obeh straneh, tako na levi kot tudi na desni opciji. Zgodilo se je celo to, da je cela poslanska skupina glasovala drugače, kot je napovedala, ali pa sploh ni prišla glasovat.

Poslanec stranke SNS je povedal, da se to dogaja bolj na levi strani, enako je odgovoril tudi takratni poslanec stranke N.Si. Vsi ti odgovori pa nas spomnijo na izide glasovanj poslancev, kjer je stranka Zares v obrazložitvi stališča napovedala, da bo Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji podprla, pa se to ni zgodilo.

Vsi štirje poslanci takratnih opozicijskih strank (LDS, Zares, SD in SNS) in poslanec takratne koalicijske stranke (N.Si) so zatrdili, da so že (poslanec stranke Zares celo mnogokrat) in bi tudi v bodoče glasovali po svoji vesti, pa četudi bi to pomenilo drugačno odločitev od večine strankarskih kolegov. Opozicijski poslanci so bili pri svojih odgovorih bolj "odločni". To bi lahko bil kazalec nizke strankarske usklajenosti pri levo usmerjenih strankah oziroma opozicijskih strankah, kar bi podpiralo našo drugo hipotezo o glasovalno bolj neusklajenih opozicijskih poslancih. Takratni poslanec stranke N.Si je še povedal, da če ni enotnosti v stranki, je boljše, da cela stranka glasuje proti, kot pa da bi to storili zgolj posamezni poslanci. Na podlagi tega lahko ponovno sklepamo o visoki usklajenosti stranke N.Si.

5 SKLEP

Z diplomsko nalogo smo teoretično predstavili strankarsko usklajenost, raziskali, kakšno je glasovalno obnašanje naših parlamentarnih predstavnikov v slovenskem parlamentu in s pomočjo intervjujev dobili nekaj subjektivnih pogledov na strankarsko usklajenost glasovanja s strani izbranih parlamentarnih predstavnikov.

Iz analize objektivnih podatkov, torej izpisov glasovanj poslancev o posameznih zakonih, ki naj bi bili med pomembnejšimi in so tudi precej delili poslance in javnost, ugotavljamo, da so vse stranke v takratnem parlamentu bile relativno visoko usklajene pri glasovanju.

Vsekakor pa niso izjemno usklajene, kar si lahko razlagamo tudi s tem, da so vsi naši intervjuvanci priznali, da bi in so že glasovali drugače od strankarskih kolegov v primeru trdnega stališča, oblikovanega na lastnih preferencah. Nekoliko je po nediscipliniranih poslancih odstopala le stranka LDS, v zelo majhni meri pa tudi stranke SD, SDS in Zares. Rezultat, da je na prvem mestu po odstopanju stranka LDS, je mogoče pojasniti tudi s takratnimi znanimi notranjimi "viharjenji" v stranki, ko se je stranka v tistem času bolj ukvarjala sama s seboj kot pa s tekmovanjem in izražanjem mnenj kot celota, posledično pa so najbrž poslanci uporniško glasovali po svoji vesti v precej večji meri, kot bi sicer. Zanimiv podatek nam je "posredovala" stranka N.Si z glasovanjem o Zakonu o spremembah zakona o trgovini, saj se je složno uprla in glasovala proti vladnemu zakonu. Tudi takšno delovanje si lahko razlagamo kot visoko strankarsko usklajenost. Le pri zakonu, ki se dotika področja dohodnine, so vse stranke glasovale potrditveno, kar bi lahko seveda razumeli bolj kot izjemo. Tudi iz subjektivnih podatkov, pridobljenih na podlagi intervjujev, razberemo, da so vsi izbrani predstavniki strank bili prepričani o vsaj relativno visoki strankarski usklajenosti v njihovi stranki. Tako lahko potrdimo našo prvo hipotezo, ki se je glasila: *Med poslanci Državnega zbora Republike Slovenije vlada relativno visoka stopnja strankarske usklajenosti pri glasovanju glede pomembnejših zakonov.*

Pri analizi odgovorov poslancev na naša vprašanja smo tudi ugotovili, da so kar trije poslanci izpostavili osebne preference kot najbolj pomembne glede vpliva na njihovo odločanje, čeprav je eden izmed njih dodal še institucionalne dejavnike, dva pa sta

omenila zgolj strateške dejavnike. Presenetilo nas je, da je samo en poslanec omenil institucionalne dejavnike (pa še to ne kot najpomembnejše), saj naj bi po teoriji strankarske discipline prav institucionalni dejavniki bili tisti z največjo "močjo", ki poslancem onemogočajo, da bi resnično ravnali v skladu z njihovimi preferencami (Hix in Noury 2008).

Naša druga hipoteza se je glasila: *Poslanci v koaliciji so bolj glasovalno usklajeni v primerjavi s poslanci opozicijskih strank*. Tudi to hipotezo lahko na podlagi naše analize glasovanj poslancev potrdimo, saj imamo objektivne podatke, ki kažejo na večjo usklajenost med poslanci koalicije oziroma vlade, ki naj bi bili že po teoriji bolj skladni. V vladnih strankah je bilo le malo odstopanj, v opozicijskih pa več. V opozicijskih strankah smo opazili neusklajenost pri glasovanju v kar šestih primerih, medtem ko sta bila na koalicijski strani taka primera le dva. Tukaj se lahko ponovno spomnimo na strukturne pritiske, ki se izvajajo nad koalicijskimi poslanci, ki se posledično obnašajo bolj usklajeno, saj jim je med drugim v interesu tudi to, da jih vodstvo stranke podpira na kandidatnih listah v bodoče, obstaja pa tudi možnost, da jih imenuje za napredovanje na ministrske stolčke. Vodstvo stranke pa bo seveda prej podpiralo lojalne poslance, ki glasujejo usklajeno kot pa nedisciplinirane in uporniške poslance.

Za stranke v koaliciji je bistveno, da ohranjajo svojo moč tudi skozi glasovanja v politični areni, to pa lahko naredijo le z visoko glasovalno usklajenostjo svojih poslancev.

6 LITERATURA

Benedetto, Giacomo in Simon Hix. 2007. The Rejected, the Ejected, and the Dejected: Explaining Government Rebels in the 2001–2005 British House of Commons. *Comparative Political Studies* 40 (7): 755–781.

Debevc, Jože. 2006. *Moč Državnega zbora*. Postojna: samozaložba.

Deželan, Tomaž in Maja Sever. 2007. Cohesion in the Slovenian National Assembly: A Pattern of Post-Socialist Democratic Parliament? *Balkanistica* 20: 29–54.

Deželan, Tomaž, Aleks Jakulin in Maja Sever. 2009. Analiza kohezijskih vzorcev Državnega zbora Republike Slovenije v obdobju od leta 1994 do leta 2008 / dinamika s potencialom krepitve parlamentarne dimenzije Evropske unije? *Teorija in praksa* 46 (1–2): 161–176.

Državni zbor Republike Slovenije. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si> (4. september 2009).

Faas, Thompson. 2003. To Defect or Not to Defect? National, institutional and party group pressures on MEPs and their consequences for party group cohesion in the European Parliament. *European Journal of Political Research* 42: 841–866.

Fink Hafner, Danica. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Založba FDV.

Gabel, Matthew in Simon Hix. 2007. *From Preferences to Behaviour: Comparing MEPs' Survey Responses and Roll-Call Voting Behaviour: Tenth Biennial Conference of The European Union Studies Association Paper*. Dostopno prek: http://personal.lse.ac.uk/HIX/Working_Papers/Gabel-Hix-EUSA-14May07.pdf (24. julij 2009).

Gianneti, Daniela in Michael Laver. 2007. *Party Cohesion, Party Discipline, Party Factions in Italy*. Dostopno prek: http://politics.as.nyu.edu/docs/IO/2791/Giannett_Laver_2008.pdf (1. september 2009).

Grad, Franc. 2002. Položaj parlamenta v političnem in pravnem sistemu Republike Slovenije. V *Državni zbor Republike Slovenije 1992-2002*, ur. Jožica Velišček, 119 – 148. Ljubljana: Državni zbor.

Hix, Simon. 2001. Legislative Behaviour and Party Competition in the EP. *Journal of Common Market Studies* 39 (4): 663–88.

--- 2004. Electoral Institutions and Legislative Behaviour: Explaining Voting Defection in the European Parliament. *Word Politics* 56 (2): 184–223.

Hix, Simon in Abdul Noury. 2008. *Government – Opposition or Left – Right? The Institutional Determinants of Voting in Fourteen Parliaments*. Dostopno prek: http://personal.lse.ac.uk/HIX/Working_Papers/Hix-Noury-GOorLR-01May08.pdf (24. julij 2009).

--- 2009. After Enlargement: Voting Patterns in the Sixth European Parliament. *Legislative Studies Quarterly* 34 (2): 159–174.

Hix, Simon, Tapio Raunio and Roger Scully. 1999. *An Institutional Theory of Behaviour in the European Parliament*. Dostopno prek: <http://www.lse.ac.uk/collections/EPRG/pdf/Working%20Paper%201.pdf> (16. julij 2008).

Katz, Richard S. in William Crotty. 2006. *Handbook of party politics*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Katz, Richard S. in Peter Mair. 1994. *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Kranjc Stane. 1993. Politične stranke in parlament: Parlamentarne frakcije (skupine, klubi). V *Slovenski parlament v procesu politične modernizacije*, ur. Drago Zajc in Karmen Zahariaš, 77–106. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

Krašovec, Alenka. 2000. *Moč v političnih strankah*. Ljubljana: Založba FDV.

Mair, Peter. 1994. Party Organizations: From Civil Society to the State. V *How parties organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, ur. Richard S. Katz in Peter Mair, 1–22. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

McElroy, Gail. 2007. Legislative Politics as Normal? Voting Behaviour and Beyond in the European Parliament. *European Union Politics* 8 (3): 433–448.

Owens, John E. 2003. Explaining Party Cohesion and Discipline in Democratic Legislatures: Purposiveness and Contexts. *Journal of Legislative Studies* 9 (4): 12–40.

Pajala, Antti, Aleks Jakulin in Wray Buntine. 2004. *Parliamentary Group and Individual Voting Behaviour in the Finnish Parliament in Year 2003: A Group Cohesion and Voting Similarity Analysis*. Dostopno prek: http://vanha.soc.utu.fi/valtio-oppi/mopi/misc/pajala_jakulin_buntine_vers_1.pdf (24. avgust 2009).

Poguntke, Thomas. 1994. Parties in a Legallistic Culture: The Case of Germany. V *How parties organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, ur. Richard S. Katz in Peter Mair, 185–215. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Svasand, Lars. 1994. Change and Adaptation in Norwegian Party Organizations. V *How parties organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, ur. Richard S. Katz in Peter Mair, 304–331. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Vilfan, Sergij, Bojan Balkovec, Zajc Drago, Pogačnik Marko in Miro Cerar. 1995. *Državni zbor Republike Slovenije*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje: komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Thames, Frank C. 2007. Discipline and Party Institutionalization in Post-Soviet Legislature. *Party Politics* 13 (4): 456–477.

Zajc, Drago. 2000. *Parlamentarno odločanje: (re)parlamentarizacija v Srednji in Vzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

7 PRILOGE

PRILOGA A: RAZNOLIKOST OPREDELJEVANJA POJMA "POLITIČNA STRANKA"

Tabela A. 1: Raznolikost opredeljevanja pojma "politična stranka"

Opredelitve pojma	Ključni avtorji
Organizirano mnenje.	Disraeli, Benjamin, Constant, Duverger,
Skupina mož, ki si prizadeva za nacionalni interes na podlagi skupnega posebnega načela.	Burke
Sekundarna družbena skupina.	Sociološka opredelitev – npr. Ogris, Eldersveld
Miniaturni politični sistem z lastno strukturo avtoritete, moči in sistema oblikovanja odločitev (razmerje vodstvo – članstvo).	Eldersveld, Weber, Duverger, Ostrogorski, Michels
Organizacija za boj za oblast in nadzor nad upravno oblastjo.	Neumann, Panebianco, Ware
Odtujena politična organizacija.	Komunistična ideologija, ideologija samoupravnega socializma – npr. Kardelj
Instrument razrednega boja.	Marx in marksizem
Relativno trpežna in trajna družbena formacija, ki išče moči v različnih vladnih organizacijah, ki so vezni člen z voditelji centrov vlad (opredelitev v modernem smislu).	William Nisbet Chambers
Katera koli skupina, ki bi rada izvolila državne uslužbence in funkcionarje.	Epstein
Koalicija ljudi, ki z legalnimi sredstvi išče kontrolo nad vladnimi aparati.	Downs
V pragmatičnem smislu kot avtonomna skupina državljanov, ki imajo namen kandidirati za volitve, na njih zmagati in pridobiti vladno moč preko javnih služb in vladnih organizacij.	Huckshorn
Politična stranka ni združenje. V stranko se včlaniš ali jo oblikuješ zaradi določenih skupnih prepričanj o tem, kaj bi morala oblast oziroma vlada biti.	Reagan
Koalicije elit, ki zavzamejo in vodijo politiko. Ampak politična stranka naj bi bila več kot koalicija. Je institucionalizirana koalicija, ki poseduje pravila, norme in različne postopke.	Aldrich
Predmet čustvenih navezanosti in nasprotij ("referenčna skupina")	Hague in Harrop

Vir: prirejeno po Hafner Fink (2001, 13) in White (2006, 5–6).

PRILOGA B: VPRAŠANJA ZA INTERVJU VANCE

a) Vprašanja, ki sem jih zastavila g. Zmagu Jelinčiču Plemenitemu, poslancu in predsedniku Slovenke nacionalne stranke (SNS). Odgovore na vprašanja sem dobila v obliki elektronske pošte. Odgovore hranim v osebni arhivu.

1. Je glasovalna disciplina med poslanci SNS visoka? Po teoriji glasovalne discipline naj bi bili poslanci, ki oblikujejo opozicijo v parlamentu, manj glasovalno složni, kot pa tisti, ki oblikujejo vlado.

2. V teoriji strankarske discipline velja, da na odločitev poslanca vplivajo trije dejavniki: preference poslanca, institucionalni dejavniki (ki se štejejo med najbolj vplivne oz. za najbolj "ovirajoče" za sprejem pristnih odločitev - ovire so npr. način evidentiranja glasov, način oblikovanja dnevnega reda, volilni sistem, način oblikovanja kandidatnih list, organizacijska struktura in moč političnih strank, pravila dopolnjevanja zakonskih predlogov, moč parlamentarnih delovnih teles, itd.) in strateški dejavniki. Kateri izmed treh omenjenih dejavnikov je pri glasovanju najbolj prisoten pri Vas osebno in nasploh v stranki SNS?

3. Kateri izmed omenjenih dejavnikov je po Vašem mnenju najbolj prisoten pri poslancih, ki oblikujejo koalicijsko vlado?

4. Pot do strankarske discipline v stranki je po teoriji prepletena s kombinacijo različnih elementov, najpogostejši pa so trije: strinjanje z vodstvi strank, občutek dolžnosti do vodstva strank in grožnja sankcij. Kateri element v Vaši stranki najbolj prevladuje? Kateri je po Vašem mnenju najbolj močan v koalicijski vladi?

5. Se pri glasovanju o zakonih, ki zahtevajo moralno in etično presojo, po Vašem mnenju od levo usmerjenih poslancev bolj tolerira nižjo stopnjo glasovalne kohezije kot pri poslancih konzervativnih strank?

6. V kolikor bi se poslanec odločal popolnoma iskreno, bi njegovo obnašanje temeljilo zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc. V realnosti je takšno odločanje prej izjema kot pravilo. Zanima me, katera temeljna stvar poslancu onemogoča takšno ravnanje?

7. Ali prihaja v primeru glasovalne nesložnosti do kakšnih sankcij? Če ja, v kakšni obliki (morda v tej, da stranka nediscipliniranega poslanca več ne uvrsti na kandidatno listo)?

8. Se dogaja, da v razpravah kak poslanec zagovarja drugačno stališče kot tisto, za katerega na koncu glasuje? Bi morda lahko ocenili, na kateri "strani" se to pogosteje dogaja – pri levo usmerjenih ali desno usmerjenih strankah?

9. V eni izmed raziskav angleškega parlamenta (ki je znan po zelo discipliniranih poslancih) se je pokazalo, da sta strah pred sankcijami v primeru glasovalne nediscipline in občutek dolžnosti do stranke občutno bolj pomembna pri levo usmerjenih poslancih kot pa pri konzervativnih poslancih, pri katerih je zelo pomemben nekakšen sporazum z voditelji strank in lojalnost do njih. Bi lahko tukaj morda potegnili vzporednice s trenutnim slovenskim parlamentom? Če ja, zakaj menite, da je temu tako?

10. Bi glasovali (oz. ste morda že kdaj) o določenem zakonu, o katerem bi imeli trdno stališče (ki bi bilo drugačno od "strankarskih kolegov"), drugače kot večina v stranki ali bi vseeno sledili načelom strankarske discipline?

b) Vprašanja, ki sem jih zastavila g. Alešu Guliču, bivšemu poslancu Liberalne demokracije Slovenije (LDS), predsedniku Sveta stranke LDS in direktorju Urada za verske skupnosti. Odgovore na vprašanja sem dobila v obliki elektronske pošte. Odgovore hranim v osebni arhivu.

1. Je bila glasovalna disciplina med poslanci LDS v vladi 2004 - 2008, ko ste bili poslanec, visoka? Po teoriji glasovalne discipline naj bi namreč bili poslanci, ki oblikujejo koalicijsko v parlamentu, bolj glasovalno složni od tistih, ki so v opoziciji.

2. Ste mnenja, da se je glasovalna disciplina med poslanci LDS z novo / trenutno vlado, v kateri so v koalicijski, kaj spremenila ali je ostala ista?

3. V teoriji strankarske discipline velja, da na odločitev poslanca vplivajo trije dejavniki: preference poslanca, institucionalni dejavniki (ki se štejejo med najbolj vplivne oz. za najbolj "ovirajoče" za sprejem pristnih odločitev - ovire so npr. način evidentiranja glasov, način oblikovanja dnevnega reda, volilni sistem, način oblikovanja kandidatnih list, organizacijska struktura in moč političnih strank, pravila dopolnjevanja zakonskih predlogov, moč parlamentarnih delovnih teles, itd.) in strateški dejavniki. Kateri izmed treh omenjenih dejavnikov je pri glasovanju bil najbolj prisoten pri Vas osebno in nasploh v stranki LDS?

4. Kateri izmed omenjenih dejavnikov je po Vašem mnenju bil najbolj prisoten v takratni koaliciji (v prejšnji vladi)? Kateri mislite, da je najbolj prisoten v trenutni opoziciji?

5. Pot do strankarske discipline v stranki je po teoriji prepletena s kombinacijo različnih elementov, najpogostejši pa so trije: strinjanje z vodstvi strank, občutek dolžnosti do vodstva strank in grožnja sankcij. Kateri element v Vaši stranki najbolj prevladuje? Kateri je po Vašem mnenju najbolj močan v trenutni opoziciji?

6. Se pri glasovanju o zakonih, ki zahtevajo moralno in etično presojo, po Vašem mnenju od levo usmerjenih poslancev bolj tolerira nižjo stopnjo glasovalne kohezije kot pri poslancih konzervativnih strank?

7. V kolikor bi se poslanec odločal popolnoma iskreno, bi njegovo obnašanje temeljilo zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc. V realnosti je takšno odločanje prej izjema kot pravilo. Zanima me, katera temeljna stvar poslancu onemogoča takšno ravnanje?

8. Ali prihaja v primeru glasovalne nesložnosti do kakšnih sankcij? Če ja, v kakšni obliki (morda v tej, da stranka nediscipliniranega poslanca več ne uvrsti na kandidatno listo)?

9. Se dogaja, da v razpravah kak poslanec zagovarja drugačno stališče kot tisto, za katerega na koncu glasuje? Bi morda lahko ocenili, na kateri "strani" se to pogosteje dogaja – pri levo usmerjenih ali desno usmerjenih strankah?

10. V eni izmed raziskav angleškega parlamenta (ki je znan po zelo discipliniranih poslancih) se je pokazalo, da sta strah pred sankcijami v primeru glasovalne nediscipline in občutek dolžnosti do stranke občutno bolj pomembna pri levo usmerjenih poslancih kot pa pri konzervativnih poslancih, pri katerih je zelo pomemben nekakšen sporazum z voditelji strank in lojalnost do njih. Bi lahko tukaj morda potegnili vzporednice s trenutnim slovenskim parlamentom? Če ja, zakaj menite, da je temu tako?

11. Bi glasovali (oz. ste morda že kdaj) o določenem zakonu, o katerem bi imeli trdno stališče (ki bi bilo drugačno od "strankarskih kolegov"), drugače kot večina v stranki ali bi vseeno sledili načelom strankarske discipline?

c) Vprašanja, ki sem jih zastavila g. Matevžu Frangežu, poslancu Socialnih demokratov (SD). Odgovore na vprašanja sem dobila v obliki elektronske pošte. Odgovore hranim v osebni arhivu.

1. Je glasovalna disciplina med poslanci SD visoka? Po teoriji glasovalne discipline naj bi bili poslanci, ki oblikujejo koalicijo v parlamentu, bolj glasovalno složni od tistih, ki so v opoziciji.

2. V teoriji strankarske discipline velja, da na odločitev poslanca vplivajo trije dejavniki: preference poslanca, institucionalni dejavniki (ki se štejejo med najbolj vplivne oz. za najbolj "ovirajoče" za sprejem pristnih odločitev - ovire so npr. način evidentiranja glasov, način oblikovanja dnevnega reda, volilni sistem, način oblikovanja kandidatnih list, organizacijska struktura in moč političnih strank, pravila dopolnjevanja zakonskih predlogov, moč parlamentarnih delovnih teles, itd.) in strateški dejavniki. Kateri izmed treh omenjenih dejavnikov je pri glasovanju najbolj prisoten pri Vas osebno in nasploh v stranki SD?

3. Kateri izmed omenjenih dejavnikov je po Vašem mnenju najbolj prisoten pri poslancih, ki so v opoziciji?

4. Pot do strankarske discipline v stranki je po teoriji prepletana s kombinacijo različnih elementov, najpogostejši pa so trije: strinjanje z vodstvi strank, občutek

dolžnosti do vodstva strank in grožnja sankcij. Kateri element v Vaši stranki najbolj prevladuje? Kateri je po Vašem mnenju najbolj močan v opoziciji?

5. Se pri glasovanju o zakonih, ki zahtevajo moralno in etično presojo, po Vašem mnenju od levo usmerjenih poslancev bolj tolerira nižjo stopnjo glasovalne kohezije kot pri poslancih konservativnih strank?

6. V kolikor bi se poslanec odločal popolnoma iskreno, bi njegovo obnašanje temeljilo zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc. V realnosti je takšno odločanje prej izjema kot pravilo. Zanima me, katera temeljna stvar poslancu onemogoča takšno ravnanje?

7. Ali prihaja v primeru glasovalne nesložnosti do kakšnih sankcij? Če ja, v kakšni obliki (morda v tej, da stranka nediscipliniranega poslanca več ne uvrsti na kandidatno listo)?

8. Se dogaja, da v razpravah kak poslanec zagovarja drugačno stališče kot tisto, za katerega na koncu glasuje? Bi morda lahko ocenili, na kateri "strani" se to pogosteje dogaja – pri levo usmerjenih ali desno usmerjenih strankah?

9. V eni izmed raziskav angleškega parlamenta (ki je znan po zelo discipliniranih poslancih) se je pokazalo, da sta strah pred sankcijami v primeru glasovalne nediscipline in občutek dolžnosti do stranke občutno bolj pomembna pri levo usmerjenih poslancih kot pa pri konzervativnih poslancih, pri katerih je zelo pomemben nekakšen sporazum z voditelji strank in lojalnost do njih. Bi lahko tukaj morda potegnili vzporednice s trenutnim slovenskim parlamentom? Če ja, zakaj menite, da je temu tako?

10. Bi glasovali (oz. ste morda že kdaj) o določenem zakonu, o katerem bi imeli trdno stališče (ki bi bilo drugačno od "strankarskih kolegov"), drugače kot večina v stranki ali bi vseeno sledili načelom strankarske discipline?

d) Vprašanja, ki sem jih zastavila g. Viliju Trofeniku, poslancu stranke Zares – nova politika. Odgovore na vprašanja sem dobila v obliki elektronske pošte. Odgovore hranim v osebni arhivu.

1. Je glasovalna disciplina med poslanci stranke Zares visoka? Po teoriji glasovalne discipline naj bi namreč poslanci strank, ki oblikujejo vlado (predvsem pa poslanci relativno majhnih, ideološko levo usmerjenih strank), bili glasovalno bolj složni od poslancev, ki oblikujejo opozicijo v parlamentu.

2. V teoriji strankarske discipline velja, da na odločitev poslanca vplivajo trije dejavniki: preference poslanca, institucionalni dejavniki (ki se štejejo med najbolj vplivne oz. za najbolj "ovirajoče" za sprejem pristnih odločitev - ovire so npr. način evidentiranja glasov, način oblikovanja dnevnega reda, volilni sistem, način oblikovanja kandidatnih list, organizacijska struktura in moč političnih strank, pravila dopolnjevanja zakonskih predlogov, moč parlamentarnih delovnih teles, itd.) in strateški dejavniki. Kateri izmed treh omenjenih dejavnikov je pri glasovanju najbolj prisoten pri Vas osebno, v stranki Zares in nasploh koaliciji?

3. Kateri izmed teh treh omenjenih dejavnikov je po Vašem mnenju najbolj očiten in vpliven pri glasovanju poslancev v opoziciji?

4. Pot do strankarske discipline v stranki je po teoriji prepletena s kombinacijo različnih elementov, najpogostejši pa so trije: strinjanje z vodstvi strank, občutek dolžnosti do vodstva strank in grožnja sankcij. Kateri element v Vaši stranki najbolj prevladuje oz. nasploh v levo usmerjenih strankah v parlamentu? Kateri je po Vašem mnenju najbolj močan v opoziciji?

5. Se pri glasovanju o zakonih, ki zahtevajo moralno in etično presojo, od levo usmerjenih poslancev bolj tolerira nižjo stopnjo glasovalne kohezije kot pri poslancih konzervativnih strank?

6. V kolikor bi se poslanec odločal popolnoma iskreno, bi njegovo obnašanje temeljilo zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc. V realnosti je takšno odločanje prej izjema kot pravilo. Zanima me, katera temeljna stvar poslancu onemogoča takšno ravnanje?

7. Ali prihaja v primeru glasovalne nesložnosti do kakšnih sankcij? Če ja, v kakšni obliki (morda v tej, da stranka nediscipliniranega poslanca več ne uvrsti na kandidatno listo)?

8. Se dogaja, da v razpravah kak poslanec zagovarja drugačno stališče kot tisto, za katerega na koncu glasuje? Bi morda lahko ocenili, na kateri "strani" se to pogosteje dogaja – pri levo usmerjenih ali desno usmerjenih strankah?

9. V eni izmed raziskav angleškega parlamenta (ki je znan po zelo discipliniranih poslancih) se je pokazalo, da sta strah pred sankcijami v primeru glasovalne nediscipline in občutek dolžnosti do stranke občutno bolj pomembna pri levo usmerjenih poslancih kot pa pri konzervativnih poslancih, pri katerih je zelo pomemben nekakšen sporazum z voditelji strank in lojalnost do njih. Bi lahko tukaj morda potegnili vzporednice s trenutnim slovenskim parlamentom? Če ja, zakaj menite, da je temu tako?

10. Bi glasovali (oz. ste morda že kdaj) o določenem zakonu, o katerem bi imeli trdno stališče (ki bi bilo drugačno od "strankarskih kolegov"), drugače kot večina v stranki ali bi vseeno sledili načelom strankarske discipline?

e) Vprašanja, ki sem jih zastavila g. Alojzu Soku, bivšemu poslancu stranke Nove Slovenije (N.Si). Odgovore na vprašanja sem dobila v obliki elektronske pošte. Odgovore hranim v osebni arhivu.

1. Je bila glasovalna disciplina med poslanci N.Si v prejšnjem mandatu (2004 – 2008) visoka? Po teoriji glasovalne discipline naj bi bili poslanci, ki oblikujejo vlado, bolj glasovalno složni od tistih, ki so v opoziciji.

2. V teoriji strankarske discipline velja, da na odločitev poslanca vplivajo trije dejavniki: preference poslanca, institucionalni dejavniki (ki se štejejo med najbolj vplivne oz. za najbolj "ovirajoče" za sprejem pristnih odločitev - ovire so npr. način evidentiranja glasov, način oblikovanja dnevnega reda, volilni sistem, način oblikovanja kandidatnih list, organizacijska struktura in moč političnih strank, pravila dopolnjevanja zakonskih predlogov, moč parlamentarnih delovnih teles, itd.) in strateški dejavniki. Kateri izmed treh omenjenih dejavnikov je pri glasovanju bil najbolj prisoten pri Vas osebno in nasploh v stranki N.Si?

3. Kateri izmed omenjenih dejavnikov je po Vašem mnenju bil najbolj prisoten v takratni opoziciji?

4. Pot do strankarske discipline v stranki je po teoriji prepletena s kombinacijo različnih elementov, najpogostejši pa so trije: strinjanje z vodstvi strank, občutek dolžnosti do vodstva strank in grožnja sankcij. Kateri element je najbolj prevladoval v stranki N.Si? Kateri je po Vašem mnenju bil najmočnejši v takratni opoziciji?

5. Se pri glasovanju o zakonih, ki zahtevajo moralno in etično presojo, po Vašem mnenju od levo usmerjenih poslancev bolj tolerira nižjo stopnjo glasovalne kohezije kot pri poslancih konzervativnih strank?

6. V kolikor bi se poslanec odločal popolnoma iskreno, bi njegovo obnašanje temeljilo zgolj na njemu lastnem sistemu preferenc. V realnosti je takšno odločanje prej izjema kot pravilo. Zanima me, katera temeljna stvar poslancu onemogoča takšno ravnanje?

7. Se dogaja, da v razpravah kak poslanec zagovarja drugačno stališče kot tisto, za katerega na koncu glasuje? Bi morda lahko ocenili, na kateri "strani" se to pogosteje dogaja – pri levo usmerjenih ali desno usmerjenih strankah?

8. V eni izmed raziskav angleškega parlamenta (ki je znan po zelo discipliniranih poslancih) se je pokazalo, da sta strah pred sankcijami v primeru glasovalne nediscipline in občutek dolžnosti do stranke občutno bolj pomembna pri levo usmerjenih poslancih kot pa pri konzervativnih poslancih, pri katerih je zelo pomemben nekakšen sporazum z voditelji strank in lojalnost do njih. Bi lahko tukaj morda potegnili vzporednice s trenutnim slovenskim parlamentom? Če ja, zakaj menite, da je temu tako?

9. Bi glasovali (oz. ste morda že kdaj) o določenem zakonu, o katerem bi imeli trdno stališče (ki bi bilo drugačno od "strankarskih kolegov"), drugače kot večina v stranki ali bi vseeno sledili načelom strankarske discipline?